

Bogács. Ember és környezete a Bükkalján

4. A jobbágyszabadságtól a tagosításokig

4.1. AZ 1848-AS JOBBÁGSZABADSÁG. A TAGOSÍTÁS OKAI

A magyarországi jobbágyszabadság nyitányának foghatjuk fel az 1840. évi örököségi törvényt, amely lehetővé tette, hogy a jobbágyszabadság szolgálatát földesurától, ha sikerült erről megegyeznie vele. Erre azonban csak igen kevés példa akadt. A több évszázados terheket - robot, dézsma kilenced, ajándék, úrszék - csak a polgári forradalom tudta eltörölni, egy nap alatt, két törvénycikk segítségével. [1] Az 1848-as márciusi törvények alapján azonban csak az úrbéres és úrbérpótló szerződéses földek kerültek ki a földesúri kötöttségek alól. Úgy kapták meg földjeiket a parasztok, hogy egykori földesuraikat államilag kárpótolták érte.

[2]

A legnagyobb problémát az jelentette, hogy nem volt pontosan meghatározva az úrbéres föld fogalma. Az erdőket, nádasokat, réteket ugyanis 1848 előtt többnyire közösen használta a földesúr és jobbágya (az erdőkben az úrbéri rendelkezések után már igen korlátozott jogai voltak a jobbágyoknak), így azok nem estek bele a jobbágyszabadság egyéni tulajdonába. Ugyanúgy nem, mint a parasztok használatában és kezelésében álló úgynevezett nem úrbéres földek: az irtvány-, a maradvány-, a majorsági zsellér földek és a szőlők. [3] Ezek a területek gyakran nagyobbak és jelentősebbek voltak, mint a szabaddá vált úrbéres területek. A helyzetet az 1853. évi úrbéri pátensnek kellett volna megoldani. A pátens kimondta, hogy úrbéres földnek az tekinthető, amit annak idején felvettek a Mária Terézia-féle úrbérendezési táblákba, mint jobbágyszabadság- vagy zsellértelek földjét.

[4]

Ez a rendelkezés az úrbéres földek definiálása mellett lehetővé tette bizonyos feltételek mellett a paraszti használatban lévő irtvány-, maradvány-, szőlő-, majorsági jobbágyszabadság- és zsellértelek megváltását is. Ezenkívül elrendelte a legelők és az erdők kötelező elkülönítését, meghatározta

Írta: Kürtössy Péter

2012. április 23. hétfő, 08:09 - Módosítás: 2018. április 03. kedd, 19:07

a papok és tanítók illetményét, s rendelkezett a tagosításról is, bár kötelezővé nem tette azt.

[5]

Látható a rendelet kétarcúsága: egyrészt az alapfogalmak meghatározásával végre elindulhatott az országban a régóta várt elkülönülés, másrészt viszont olyan szűk keretet határozott meg, hogy több, mint hétszáz ezres paraszti réteg és jelentős mennyiségű földterület maradt ki belőle. S ez bizony megszabta az elkövetkezendőkben a magyar mezőgazdaság és a társadalom irányát. Fényes Elek 1851-ben megjelent földrajzi szótárában hű képet fest az elkülönülés előtti Bogácsról:

„Bogács magyar falu Borsod vármegyében, Miskolcztól 2 2/16, Egertől 12/16, u.p Kövesdtől 11/16 állomásra, egy szép völgyben, mely a helységről bogácsi völgynek nevezetik. Határának kiterjedése becsü szerint 6087 hold, ebből beltelek 126, szántóföld 2599, rét 698, szőlő 349, erdő 1790, legelő 525 hold. Urbériség összesen 2402, majorsági 895 hold, ide értve a Pazsag nevű majorsági földeket is. Az erdő a földesuraság sajátja, a legelő közösen használtatik, a szőlők kilenczed dézsma alatt vannak. A föld mindennemű gabona termesztésére alkalmas. A lakosok úgy a ló-, mint szarvasmarha tenyésztéssel dicséretesen foglalkoznak. Népesség 1200 lélekre megy. E közt 1192 római katolikus, 3 református, 5 zsidó, mindnyájan magyarok. Van a helységben 103 telkesgazda, 74 zsellér, 39 lakó. A római katolikus egyház már 1332-ben fennállott, anyakönyvei 1724-ben kezdődnek, régi, ószerű temploma Szent Márton püspök tiszteletére szenteltetett. Épületei közt említendő még a pap-, s jó ízléssel épült tisztikar. A Hor és Szoros patakok a helység közepén egyesülvén, egy két kerekű malmot hajtának. A Hor vizéről mondják, hogy olykor 4-5 évig is csak szivárog, ha pedig vize egyszer megjön, 4-5 évig folyvást bő vizet szolgáltat a malomra. Van a határ felső részén mintegy 4 négyszögöltre terjedő feneketlen ingovány is. Birtokosa az egész helységnek: az egri főkáptalan.” [6]

Magyarországon a tagosítás többnyire összefonódott az úrbéri birtokrendezésekkel, a jobbági

közösségek felszámolásával. A tagosítás nem jelentett mást, mint amikor a község határában szétszórva fekvő, egy személy birtokában lévő parcellákat a birtokosok megegyezése vagy valamelyik törvényes fórum döntése alapján egy vagy egynéhány tagba vonták össze. [7] A bogácsiak földje is szétszórva feküdt a falu határának különböző dűlőin, s így jelentős hátrányokkal bírt. A meglehetősen nagy területvesztés mellett a nyomáskényszer, a forduló kötelező betartása, az ugar és a tarló közös legeltetése is hátráltatta a termőföld korszerű kihasználását, a mezőgazdasági üzem racionális megszervezését. Ezt belátva, s némi győzködés hatására, Bogács község lakosai már 1853-ban kérték az egri főkáptalantól az elkülönítés és tagosítás tárgyában a megegyezést:

Meghatalmazás

□ Melly szerint alólírtak Bogács község lakosai ezennel nevünk aláírásával, és kezünk keresztvonásával nyilvánítjuk, hogy a méltóságos Egri Fő Káptalannal mint volt Földes Urasággal eszközendő összesítés illetőleg elkülönzés tárgyában teendő barátságos egyezkedésre, az alább nevezett lakos társainkat telly hatalommal megbízzuk, feljogosítjuk és felhatalmazzuk, hogy ezek vagy ezek többsége bármit is nézetük szerint elfogadnak az általunk is elfogadtatik. Szóval e tárgyban a melly egyességi pontokba ők beleegyeznek, azokba mi is minden kifogás nélkül beleegyezzünk és bele nyugszunk, s érvényesnek elismerjük.

Kelt, Bogácson Szept. 23-án 853.

A meghatalmazottak névsora:[...] [8]

Úgy az egri főkáptalan, mint a falu minden lakosa próbálta a saját érdekeit előtérbe helyezni, lehetőségeit maximálisan kihasználni, így a megegyezés nem ment könnyen. Ez elsősorban a parasztok számára járt komoly nehézségekkel, melyet az alábbi levélrészlet jól szemléltet:

Méltóságos Egri Fő Káptalan Kegyes Urunk!

...alázatos tisztelettel felkérjük, méltóztatnék a tagosítást községünkben mielőbb megkezdeni, mert ha illy kétséges helyzetben csak pár évig is kell megmaradnunk, bár földjeink lesznek, de

Írta: Kürtössy Péter

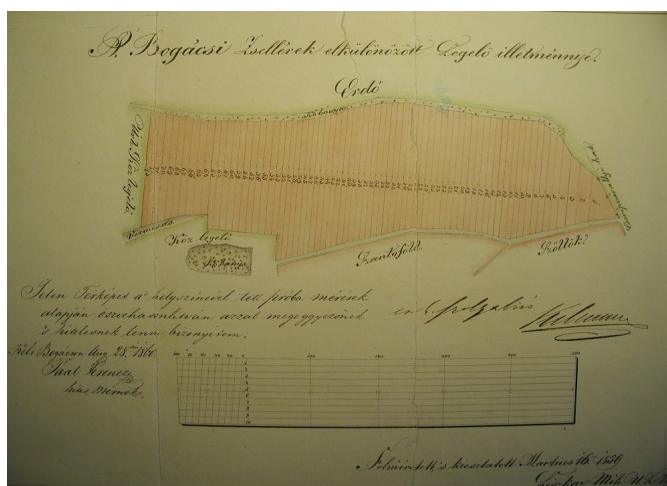
2012. április 23. hétfő, 08:09 - Módosítás: 2018. április 03. kedd, 19:07

kenyerünk nem lesz.

Bogácson, Augusztus 26-án 1855.

A Méltóságos Káptalan kegyes Urunknak alázatos szolgái: [\[9\]](#).

4.2. A TAGOSÍTÁS GYAKORLATI MENETE BOGÁCSON

A tagosítás 1855-ben kezdődött meg Bogácson, a gyakorlati lebonyolítással Répássy László mérnök lett megbízva. A legfontosabb a mezőgazdasági területek, tehát a szántók, a legelők és a kaszálók tagosítása volt. Ezért a főkáptalan által megbízott mérnök és a falu választmányi tagsága folyamatos egyezkedésben, állandó levelezésben állt egymással. Minden földdarabra részletes utasításokat adtak, illetve kérvényeztek: az adott területen hány négyszögöllel számoljanak egy holdat, honnan kezdődjenek, s meddig tartsanak a nyomások, hol és hogyan legyenek a kivételesek (tanító, pap) földjei, és így tovább.

[\[10\]](#)

Meg kell jegyezni, hogy a tagosítás megkezdését nem mindenki fogadta kitörő örömmel a faluban, ez a félelem az országban általános volt a parasztok körében. Ez magyarázható a régihez való kötődéssel, a saját tulajdonhoz való szívós ragaszkodással, de volt, aki azzal indokolta, hogy úgy igazságos, ha egy gazdának van jó és rossz, közel és távol fekvő földje egyaránt. Volt, aki szerint a szűrtan fekvő földek nagyobb biztonságot nyújtanak a jégverés és egyéb elemi károk ellen, hiszen úgy nem veszhetett az egész termés oda. Sokan féltek a visszaélésektől, de leginkább attól, hogy rosszabb helyen, rosszabb minőségű föld jut majd nekik. [\[11\]](#)

Az effajta visszaélésekről és félelmekről tanúskodik az a panaszos levél is, amelyet bogácsi lakosok írtak az úrbéri törvényszéknek:

Cs. Királyi Nagy tekintetű Úrbéri Törvényszék!

Helységünk határában a Fő Tisztelendő Egri Fő Káptalan a tagosítást a múlt esztendőre behozni szándékozván, miután mi erről értesültünk Községünk Bírójába, és jegyzőjébe, ki minden jókkal bízottak, bizodalmunkat vetve, őket a tagosítás tekintetében teendő lépésekre megkértük- A Fő Tisztelendő fő Káptalannal a Jegyző, a Bíró egyezkedvén- mit a Mkövesdi Cs. Királyi Ts. Főszolgabíró Úr jelen léttébe az egyességet aláírtuk, de mi úgy nyugodtunk meg a tagosításba, hogy a Fő Tisztelendő Uraság Mérnöke által tett földek mérése hitelesíték, és hogy a földek szokott osztályozása megtörténedik- miként ezeket a törvény s osztó igazság kívánják.

Azonban az a váratlan eset ért bennünket, hogy tudtunkra ezeknek mellőzésével folyó év tavasszal az első nyomásban egyenlően adattak ki földjeink, a Jegyző és Bíró pedig a két nyomásba eső földeket a legjobb helyen vették ki (az első, második, de harmadik nyomásbeli illetményeiket is).

Most már a Második nyomásba lévő földek is kiosztattak, de azok hasznavehetetlenek, mert partos helyeken lévén, a reá hordandó Trágyát, de magát a földet is messzi elviszi a víz-különben is gödrös helyek- s amint mi megmértük, úgy tapasztallyuk, hogy az első nyomásban ugyan a földünk annak rendi szerint van mérve, de már a második nyomásban kimért földek, melyek hasznavehetetlenek, sokkal kisebb mértékben vagynak kiadva, és el sem fogadhatók- a harmadik nyomásbeli földekből, melyek szinte haszonvéttelenek.

a., mi nem tudjuk, hogy a földes Uraság Mérnökének felmérése meghitelesített volna,

b., a föld osztályozása a mi tudtunkkal nem történt,

c., mert, úgy tagosítottak, hogy még kevesebb föld adódik, mint amit bírtunk,

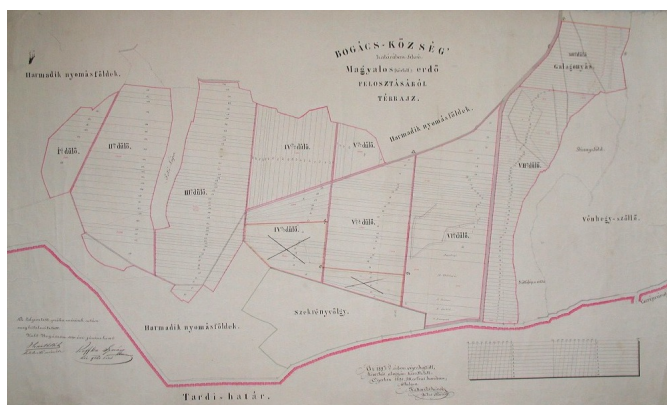
Írta: Kürtössy Péter

2012. április 23. hétfő, 08:09 - Módosítás: 2018. április 03. kedd, 19:07

d., mert oly helyen adódnak földek, mellyek most is alig használhatók, egy-két év múlva tellyes hasznavehetetlenek lesznek,

e., azért mert a jegyző és Bíró a legjobb nyomásba a maguk földiletményük két részét kivették, amit a törvény meg nem enged.

Bogácson, Sept. 21-én 1856. [\[12\]](#)

Az 1855-ben megkezdett tagosítás 1857-ben nyert végrehajtást. Az alábbi megállapodás jött létre az egri főkáptalan és Bogács község egykori telkes jobbágjai között:

1. Az egri főkáptalan majorsági birtokának része lett a Cseres, Avas és Határlápa erdők, a Nagy Jató, a Kis Jató, Szilvás allyának egy része, a Hodály melletti régi úrbéri tábla, az Urasági hodály melletti legelő. Ezeken a területeken a lakosságnak sem faizási, sem legeltetési, sem kötörethetési joga nem volt többé, ugyanúgy, ahogy a földesúr sem bírt többé ezekkel a jogokkal a lakosság birtokába került területeken.
2. A szőlők-melyhez 16 hold bükkönyföld is tartozott-a szokott dézsmafizetés mellett maradtak meg.
3. A belsőségek, úgy az uradalmiak, mint a lakossági, a maguk jelen állapotában maradtak meg.
4. A méretési és osztási költségeket az egri főkáptalan viselte, mindössze a szükséges szekeres- és kézi munkákat kellett a községnek magára vállalni.
5. Az uradalom csak e mérnöki munkákat volt hajlandó megfizetni, a későbbiekben esetlegesen felmerülő tervezések és azzal járó munkák költsége már a falut terheltek. Az uradalom csak a megállapított terv hiteles végrehajtásáért vállalt felelősséget.
6. Az uradalmat semmiféle egyházi vagy községi illetőségek nem terheltek, tehát a plébános és tanító illetőségét a község volt köteles kiadni. Ezenkívül a falu köteles volt alkalmas helyen két hold kertet is kijelölni „oskolás gyerekeknek oltás és faültetésbeni taníthatása” céljából.

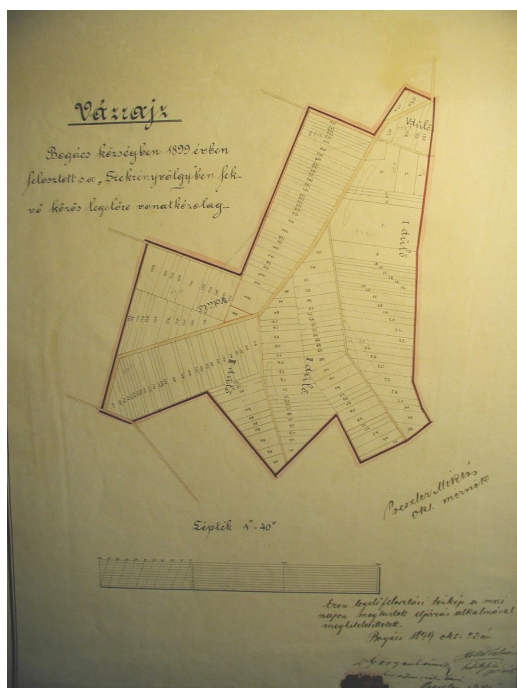
Írta: Kürtössy Péter

2012. április 23. hétfő, 08:09 - Módosítás: 2018. április 03. kedd, 19:07

7. A telkek száma 37,5, a zsellérek száma 73. Megállapították, hogy nyolc házas zsellér erdő- és legelő illetőségére nézve egy egész telkes gazdával fog egybeazonlítani.

8. Végezetül megállapították, hogy a földesúr mind erdőben, mind legelőben sokkal többet adott, mint amire a törvényes eljárás útján kötelezhető lett volna. Sőt, a tervben is szereplő 204,5 hold maradványföldet, valamint a beszámítás nélkül a parasztok kezén maradó 60 holdat, mindösszesen 264,5 holdat, amit kötelesek lennének saját pénzükön megváltani, minden fizetés nélkül általengedte. [\[13\]](#)

4.3. A TAGOSÍTÁS EREDMÉNYE. A KÖZÖSSÉGI TERÜLETEK FELOSZTÁSA

Bogácsban az úgynevezett fordulós tagosítást hajtották végre. Ez azt jelentette, hogy a birtokos szántóföldjeit annyi tagban kapta ki, ahány nyomásra oszlott a faluhatár, s ehhez jártak még a kiegészítő tagok, mint a rét-, a legelő- és a kenderföldek. [\[14\]](#) A bogácsiak három nyomásban tagosították szántóikat, s mindenki négy darab, a falu határában különböző helyen elterülő rétet kapott. A dinnyeföldeket nem osztotta fel a mérnök, mert a gazdák azt maguk közt kívánták elintézni. A káposztaföldről, melyet korábban dézsmafizetés mellett használtak, a káptalan lemondott, s az azt művelők kezén hagyta.

Végeredményben az 1857. évi úrbérrendezés és tagosítás után a következő telki állomány alakult ki Bogácsban:

1. A féltelkesek száma 35 fő volt, kik fejenként rendelkeztek 15,52 hold szántófölddel,

6,28 hold kaszálóval, mindösszesen 21,82 holddal.

2. A negyedtelkesek száma 89 fő volt, akik fejenként rendelkeztek 7,77 hold szántófölddel, 3,14 hold kaszálóval, mindösszesen 10,91 holddal.

3. A házas zsellérek száma 73 fő volt, akik mindösszesen 23,65 hold belsőséggel bírtak.

4. A kivételesek (pap, tanító, jegyző, harangozó, énekész) és a község összesen 7,5 hold belsőséggel, 151,46 hold szántóval és 81,63 hold kaszálóval, mindösszesen 240,59 hold területtel rendelkeztek.

5. A 37,5 úrbéri telek és 73 házas zsellér közös használatába került 635,44 hold legelő és 557,56 hold erdő (a Magyalos erdejéből 365,56 hold, a Hintóvölgy erdejéből 192 hold).

6. Az egri főkáptalan bogácsi majorsági birtoka 11,76 hold belsőségből, 493,32 hold szántóföldből, 75,24 hold legelőből, 859,09 hold erdőből, mindösszesen 1461,47 holdból állt. Ehhez még hozzátartozott 358,6 hold szőlő is, melyet a parasztok dézsmafizetés mellett műveltek továbbra is. [\[15\]](#)

Általánosságban elmondható, hogy a tagosítások serkentő hatással voltak a paraszti gazdálkodásra (nem úgy, mint az 1871-es székelyföldi arányosítás), a tagosított falvak gazdálkodása sokkal fejlettebb képet mutattak a nem tagosítottakkal szemben. Ugyanakkor az is megállapítható, hogy előnyeit igazából csak ott tudták kihasználni, ahol volt elegendő tőke. [\[16\]](#)

Komoly hátráltató tényező volt az is, hogy a telekaprózódás folyamata egyre drasztikusabb méreteket öltött, példaként elég talán az is, ha összehasonlítjuk a bogácsiak úrbéri összeírását a tagosítási, elkülönülési összeírásokkal. Ugyanezt a lesújtó képet tükrözik vissza az országos adatok is: a földesúri kötöttségek alól felszabaduló parasztság több, mint 80%-a egy egész teleknél kevesebbet birtokolt. S ott, ahol jelentős majorsági birtok volt a községben, újabb földterület szerzésére még akkor is kevés remény mutatkozott volna, ha lett volna arra felszabadítható vagyon a falubeliek kezében. A 19. század második felének magyar mezőgazdaságában ez a tőke nem állt a parasztság rendelkezésére. Egyetlen esélynek a gabonákonjunktúra mutatkozott, ennek kihasználása érdekében igyekeztek is minden felhasználható területet gabonával beültetni. Így került sor a legelők feltörésére, az ugar és a tarló közös legeltetésének megszüntetésére, ami az állatállomány jelentős csökkenését vonta maga után.

[\[17\]](#)

Ez a folyamat Bogácson is lezajlott. A 73 házas zsellér azt szerette volna, hogy a telkes gazdákkal közösen kapott legelő- és erdőilletőségüket elkülönítve kapják meg, hiszen azt jobbára csak a telkes gazdák használták, mivel a zsellérek meglehetősen kevés lábas jószággal rendelkeztek. Minekután a telkes gazdákkal nem tudtak megegyezni, az úrbéri törvényszékhez fordultak:

CS.k.szt. úrbéri Törvényszék!

Bogács község határa összesítése és legelő elkülönítése tekintetében...Bogács község lakosai a méltós Egri fő káptalannak meg egyeztek, mely szerint a 73 házas zsellérnek illetősége mind a legelő mind pedig az erdő tekintetében a telkes gazdák illetőségével közösen adatott ki. Mint ahogy azonban az összes 73 zsellérnek igen kevés lábasjósággal bírnak, s így a zselléreknek majdnem egész illetőségét kizárólag a telkes gazdák használják, több ízben felszólítottuk a telkes gazdákat, hogy a zsellérek illetőségét a magokétul elkülönítve adnák ki, mely tekintetben mult május havában akként egyeztünk meg, hogy a Kerek Cserje nevű legelőn illetőségünket ki fogják adni, azonban többszöri sürgetésünkre is ez meg nem történt, sőt ezt jelenleg kiadni sem akarják.

Minél fogva esedezünk a Cs.k.szt. Urbéri Törvényszék előtt, méltóztassék az összes 73 zselléreknek illető legelő mennyiség egy tagban leendő kiadása végett egy küldöttséget Bogács községbe a helyszínére kiküldeni, és ezen ügyet ott kivizsgálván, a zselléreknek illető legelőt egy tagban kiadatni.

Tisztelettel maradván alázatos szolgálói: [...]

Febr. 13. 1858. [\[18\]](#)

Az egyesség csak egy év múlva kötött meg, a zselléreknek, kényszerhelyzetben lévén, igen hátrányos feltételeket kellett elfogadni. A Kerek Cserjén lévő 113,88 hold területet az addig használt 1200 helyett csak 1000 négyszögöllel számították be, arra hivatkozva, hogy ez a terület szántásra, vetésre igen alkalmas. Ezenkívül örökre le kellett mondaniuk mind az erdei, mind a tisztásokon való legeltetésről, az erdőkben ettől kezdve már csak faizási joggal bírhattak. Áttekintve a bogácsi házas zsellérek elkülönözött legelő illetményeinek egyenkénti kimutatását, látható, hogy ez a terület 73 részre felosztva meglehetősen kevés, mindössze 1548-1560 négyszögölt jelentett fejenként, ami csak ideig-óráig orvosolhatta valamelyest a problémákat.

[\[19\]](#) A föld azonban az elavult módszerek és a hiányos technikai feltételek miatt mindig kevésnek bizonyult. Nem csoda, hogy a bogácsi telkes gazdák az 1880-as évek végén egyre határozottabban a közös legelő felosztása mellett érveltek. 1890-ben felosztásra került a

Székényvölgyben

lévő legelő egy része és a kiirtott

Magyalos erdő.

Ebből a telkes gazdák 243,32 holddal gazdagodtak, a kivételesek 26,42 holdhoz, míg a házas zsellérek 36,61 holdhoz jutottak.

[\[20\]](#)

Hiába növelték meg földjeik nagyságát, hiába törték fel legelőik egy részét, továbbra is kevés volt a megélhetéshez. Ezért a gazdák arra törekedtek, hogy a maradék, még közös használatban lévő legelők is felosztásra kerüljenek. Ezt bizonyítja az a kérelem, melyet a földművelésügyi miniszterhez írtak:

Nagyméltóságú földművelési m.kir. Miniszter Úr!

Kegyelmes Urunk!

A mostani súlyos gazdasági viszony utalja arra a gazdát, és a megélhetés kényszere megköveteli tőle, hogy a lenyomott gabonaárak következtében ránehezült anyagi helyzetének javítására minden kínálkozó és előállítható alkalmat és körülményt felhasználjon.

Ezen tapasztalat vezérelte Bogács község volt úrbéres telkes gazdáit azon gondolatra, hogy a birtokukban lévő osztatlan közös legelőterületeket, szántóföld vagy kaszálóul használva, a jelenleginél sokkal több jövedelmet adnának.

Ebből kifolyólag, mint a 2/A alatt legmélyebb tisztelettel csatolt jegyzőkönyvből kitűnik, az általunk megtartott gyűlésben egyhangúlag elhatározták, hogy Bogács község határában fekvő az ő osztatlan közös tulajdonukat képező, a fentebb említett jegyzőkönyvben részletesen elszámolt legelőterületeiket gabonaneműek és takarmány termesztése céljából birtokarány szerint felosztják.

Bogács község volt úrbéres telkes gazdái az 1894. évi XII. törvénycikk 12.§ alapján, mély alázattal, alólírott megbízottak által, hódoló tisztelettel esedeznek tehát Nagyméltóságod előtt: méltóztassék kegyelmesen megengedni, hogy az ő osztatlan közös tulajdonukat képező legelő területeknek azon része, mely az A. alatti jegyzőkönyvben van elszámlálván, gabona és takarmány termesztés céljából felosztassék.

A legnagyobb tisztelettel maradván: [...]

Bogácson, 1896. évi november hó 28-ik napján. [21]

A miniszter beleegyező válasza után a közreműködő mérnök elkészítette a terveket, a felosztott darabok elhelyezkedési sorrendjét sorshúzás útján állapították meg. 1899-ben felosztásra került *Székényvölgy legelő* másik része, valamint a *Galagonyás legelője*. A *székényvölgyi legelő*

47,11 holdja 180 részre, míg a

galagonyásbeli

legelő 89,14 holdja 190 részre osztódott fel.

[22]

Az erdőt és a megmaradt közös legelőket a tagok továbbra is osztatlanul birtokolták. [23] Ügyeiket a közbirtokosság intézte, s a közös vagyonból a gazdák a jog, pontosítva az erdőjog alapján részesedtek. A közbirtokosság rendszeresen közgyűléseket tartott, vezetőjének általában egy módosabb gazdát választottak, s az egyéb tisztségviselők is (pénztárnok, erdőgazda, jegyző) a tagok sorából kerültek ki. Az 1879. évi XXI. törvénycikk, majd az 1898. évi XIX. törvénycikk alapján a közbirtokossági erdők állami kezelés alatt álltak, vagyis a kivágandó területet, illetve a kivágható fa mennyiségét csakis a járási erdő-felügyelőség engedélyezhette. Az 1879-es törvény azt is előírta, hogy szakképzett erdésznek kellett biztosítani a szakszerű erdőgazdálkodást. Az évenként kitermelt fából a tagok joguk alapján részesedtek, a jogosulatlanoknak csak a szabad gyűjtögetés és a száraz gallyak szedése volt megengedett. Bogácson csakúgy az erdőterület, mint a lábon álló, illetve kitermelendő fa elosztása nyílászáró útján történt. Ez az elosztási mód a földközösségi határhasználat maradványa, mikor is a felosztandó határrészeket nyílvezetők segítségével sorsolták ki egymás között.

[24]

A faosztás gyakorlatában legtovább megmaradt kifejezés és módszer a Bükk falvaiban mindenhol fellelhető volt, igaz már nem nyilat, hanem számozott cédulát húztak a legtöbb helyen. Bogácson azonban a nyílászáró továbbra is fából készült nyíllal történt, akárcsak Bükkszéken és Borsodnádason.

A fenti adatokat áttekintve világosan látszik, hogy a magyar mezőgazdaság, s ezen belül a paraszti gazdálkodás az 1848-at követő hatvan évben tette meg a legnagyobb utat, élte át a legnagyobb változásokat. Ezt az időszakot a paraszti gazdaságok feudális kötöttségektől való megszabadulása mellett a magyar mezőgazdaság egészének a piaci szükségletekhez igazodó árutermelése és az agrotechnika magas fokú fejlődése fémjelezte. Ahhoz, hogy e megváltozott viszonyokhoz a volt úrbéresek alkalmazkodni tudjanak, óriási szemléletváltásra is szükség volt. Komoly hátráltató erő volt ebben a hagyományokhoz való makacs ragaszkodás. Ez éreztette hatását a gazdálkodási formákhoz való ragaszkodásban, a talajmunkálás módszereiben,

az eszközkészletben, a munkatempóban, de legfőképpen az önellátásra való törekvésben. Korabeli szakírók szerint a parasztság zömének felfogása szerint a munkára kényszerítő ok abban a pillanatban megszűnt körükben, amint a család elemi életszükségletei fedezve voltak.

[\[25\]](#)

A közgazdasági tényezők (piac, közlekedés, ártermelés) hatására azonban lassan megváltoztak a hagyományos gazdálkodás formái. A nemzetközi kereskedelembe való bekapcsolódás, a vasutak kiépítése, új agrotechnikai eljárások és fejlesztések bevezetése lassú, nem egyenletes fejlődést eredményeztek. A nagy gabonakonjunktúra hatására az ország egész területén igyekeztek minden használható helyet feltörni, és művelés alá vonni. Ennek hatására komoly területi eltolódás alakult ki a szántóföldek javára a többi mezőgazdasági felhasználású területtel szemben. Ugyanígy nyert teret a növénytermesztés a állattartás rovására, hiszen a legelők a törpe- és kiscgazdaságokból gyakorlatilag eltűntek. Többek között ezért is tértek át sokhelyütt a félistállózó-, illetve istállózó állattartásra.

[\[26\]](#)

Másik lehetőséget nyújtott a távolabbi nyári legelők keresése. Történeti adatok már a 18. századból vannak a Bükkalja falvaiból, hogy legelők hiányában az Alföldön, túl a Tiszán kényszerültek állataik számára legelőt bérelni.

[\[27\]](#)

Ekkor még az úrbérrendezés előtti kilenc kérdőpontos vizsgálat adatai szerint Bogácson : *"legelő mezőre is még ekkorára máshova nem szorultunk"*,

[\[28\]](#)

de későbbi adatok szerint a bogácsiak már az egri legelőkre hajtották el borjaikat. A faluban minden évben kidobolták, hogy hány állatot tudnak fogadni, s hogy tavasztól őszig mennyi legelőbért kell érte fizetni.

[\[29\]](#)

[\[1\]](#) Für Lajos 1993. 10-11.

[\[2\]](#) Für Lajos 1993. 22.

[\[3\]](#) Für Lajos 1993. 22. A maradványföldön olyan paraszti kézen lévő úrbéres földet értünk, ami nem került bele az úrbéri táblázatba.

[\[4\]](#) Für Lajos 1993. 23.

[\[5\]](#) Für Lajos 1993. 13.

[\[6\]](#) Fényes Elek 1851. 144.

[\[7\]](#) Simonffy Ermil 1965. 209-210.

[\[8\]](#) BAZ Megyei Levéltár VII/1./c. 79-80. lap

[\[9\]](#) BAZ Megyei Levéltár VII/1./c.

[\[10\]](#) BAZ Megyei Levéltár VII/1./c. 133-135. lap

[\[11\]](#) Simonffy Emil 1965. 213-218.

[\[12\]](#) BAZ Megyei Levéltár VII/1./c.

[\[13\]](#) BAZ Megyei Levéltár VII/1./c. 136-138. lap

[\[14\]](#) Simonffy Emil 1965. 227-229.

[\[15\]](#) BAZ megyei Levéltár VII/1./c.1-5.lap. A rendezésről készült térkép Bm. U 108-as jelzet alatt található.

[16] Simonffy Emil 1965. 230-235.

[17] Simonffy Emil 1965. 235.

[18] BAZ Megyei Levéltár VII/1./c. 121.lap

[19] BAZ Megyei Levéltár VII61./c.2.lap, 147-148.lap A felosztásról készült térkép Bm. U.110-es jelzet alatt található.

[20] BAZ Megyei Levéltár VII/1./c. és Hajdú Imre 1984.108. Erről a felosztásról készült térkép Bm.U 111-es jelzet alatt található.

[21] BAZ Megyei Levéltár VII61./c. 58.lap

[22] BAZ Megyei Levéltár VII61./c. 49-51. lap. A felosztott legelőkről készül térkép a Bm.U.112-es és a Bm.U.113-as jelzet alatt találhatók.

[23] Az erdő- és legelőbirtoklás formáinak bemutatásához az adatokat a következő tanulmányok alapján mutatom be: Petercsák Tivadar 1982-83. 375-392 és Petercsák Tivadar 1988. 26-37.

[24] Tóth Judit 1983. 22. „A nyílhúzás úgy ment, hogy voltunk négyen testvérek. Hat kataszter negyvennyolcadunk volt, azt elszabták négyfelé, és nyilat húztunk, hogy melyik melyiké legyen.”

[25] Balogh István 1965. 36.

[\[26\]](#) Balogh István 1965. 385-387.

[\[27\]](#) Viga Gyula 1988. 42.

[\[28\]](#) Tóth Péter 1991.30.

[\[29\]](#) Viga Gyula 1986a. 37.